

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE
Pojmenování ulic ve Vlašimi

Natálie Jantošová

Vedoucí práce: PhDr. Blanka Nedvědová, Ph.D.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: B ČJ-NJ

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Pojmenování ulic ve Vlašimi potvrzují, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzují, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 30. 11. 2024

Natálie Jantošová

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí této práce, paní doktorce Blance Nedvědové, Ph.D., za užitečné rady a především za lidský přístup při vedení mé bakalářské práce. Rovněž bych chtěla poděkovat své rodině, která při mně stála a psychicky mě podporovala v lepších i horších chvílích.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zaměřuje na onomastický výzkum názvů ulic ve městě Vlašim, přičemž sleduje dva hlavní cíle: analýzu současných názvů ulic a jejich historického vývoje v průběhu 20. století. Práce zahrnuje sběr a analýzu onymického materiálu získaném terénním výzkumem a excerpcí z historických map a publikací. Zkoumá historický a kulturní kontext jednotlivých pojmenování, včetně motivace a významnosti názvů ve vztahu k místní kultuře a tradicím.

Metodologie práce kombinuje studium archivních dokumentů a analýzu jazykového materiálu se zaměřením na klasifikaci názvů a identifikaci vzorců v jejich vývoji.

KLÍČOVÁ SLOVA

Onomastika, toponomastika, klasifikace oikonym, urbanonyma, Vlašim

ABSTRACT

The bachelor thesis focuses on an onomastic study of street names in the town of Vlašim, with two main objectives: the analysis of current street names and their historical development throughout the 20th century. The research includes the collection and analysis of onymic material obtained through field research and supplemented by historical maps and publications. It examines the historical and cultural context of individual names, including their motivation and significance in relation to local culture and traditions.

The methodology combines archival research and linguistic analysis, with a focus on the classification of names and the identification of patterns in their evolution.

KEY WORDS

onomastics, toponomastics, classification of oikonyms, urbanonyms, Vlašim

OBSAH

Úvod.....	8
Cíle a Metodologie.....	10
1 Onomastika	11
1.1 Vymezení pojmu onomastika.....	11
1.1.1 Dělení onomastiky podle Rudolfa Šrámka.....	13
1.2 Toponomastika.....	13
1.3 Toponomastika podle Šmilauera.....	14
1.4 Toponomastika podle Šrámka.....	15
1.4.1 Původ pomístních jmen.....	16
1.5 Oikonyma	17
1.6 Anoikonyma	18
1.7 Urbanonyma	19
1.7.1 Standardizovaná urbanonymie	19
1.7.2 Nestandardizovaná urbanonymie	19
1.7.3 Vývoj urbanonym.....	20
1.7.4 Honorifikace.....	21
2 Kritéria pro klasifikaci názvů ulic z pohledu motivačního.	22
2.1 Kategorie pro třídění názvů ulic města Vlašim.....	22
3 Vlašim.....	23
3.1 Historie města Vlašim.....	23
3.2 Dolní část města.....	23
3.2.1 Vlasákova ulice	23
3.2.2 Římovská ulice.....	24
3.2.3 Zaniklá část ulice Na Potoce	24
3.2.4 Benešovská ulice	25
3.2.5 Palackého náměstí	25
3.2.6 Ratajská ulice	25
3.2.7 Žižkovo náměstí	26
3.2.8 Pláteníkova ulice	26
3.2.9 Poděbradova ulice	26
3.3 Horní část města	27

3.3.1	Husovo náměstí	27
3.3.2	Blanická ulice	27
3.3.3	Komenského ulice	28
3.3.4	Ulice Jana Masaryka	28
3.3.5	Lidická ulice	28
3.3.6	Okolí Riegrovy ulice – Na Harfě	29
4	Praktická část	30
4.1	Honorifikační pojmenování ve městě Vlašim	30
4.2	Slovotvorná klasifikace vlastních jmen	30
4.3	Třídění současných názvů ulic podle motivace pojmenování	32
4.4	Systemová hlediska třídění	34
4.5	Jednotlivá období vývoje pojmenování ulic města Vlašim	35
4.5.1	Léta po 1. světové válce ve Vlašimi	35
4.5.2	Období 1939–1945	37
4.5.3	Období 1960–1980	43
5	Závěr	44
6	Seznam příloh	46
7	Seznam použitých zdrojů	47
7.1	Literatura	47
7.2	Internetové zdroje	48
8	Přílohy	50

Úvod

Tématem bakalářské práce je problematika uličního názvosloví ve středočeském městě Vlašim. Zaměříme se na historický vývoj jednotlivých uličních jmen a jejich významnosti v kontextu místní kultury a tradic.

Ráda bych na úvod zmínila, co mě vedlo k výběru tohoto tématu. Jako rodačka z Vlašimi mám k městu osobní vztah a ráda bych k tomuto městu přispěla svými poznatky. Dalším důvodem je moje znalost německého jazyka, která je vzhledem k česko-německé historii Vlašimi nezbytná pro zpracování tohoto tématu.

Názvy ulic jsou specifická jména spojená s konkrétním místem. Toponomastika a urbanonymie představují specifické oblasti studia v rámci onomastiky. Toponomastika se zabývá studiem toponym, což jsou vlastní jména míst v krajině, zaznamenaných na mapách. Urbanonymie se poté zaměřuje na urbanonyma, tj. jména míst v městském prostředí, jak osídlených, tak neosídlených, v rámci městského katastru. Analyzuje původ, význam a vývoj názvů, a často se zaměřuje na jejich kulturní, historické a sociální souvislosti.

Zváženy byly všechny možnosti klasifikace uličního názvosloví, které v posledních desetiletích vznikaly. Práce začíná úvodem do základních teoretických konceptů onomastiky, toponomastiky a urbanonymie. Poté přechází k výzkumné části, která sleduje změny v uličním názvosloví ve Vlašimi od 20. století pomocí získaných excerpceí.

Vlašim, s bohatou historií datovanou do středověku, se stala svědkem mnoha proměn a událostí, které formovaly její charakter. Nachází se v kraji s bohatým kulturním dědictvím a památkami, které odrážejí pestrý vývoj společnosti od minulosti až po současnost.

Vlastní výzkum, provedený v lokalitě, je založen na doplňkových excerpceích z publikací a map. Těžištěm analýzy je shromáždění vlastních jmen, s důrazem na zachycení motivace pojmenování a jejich modelovou klasifikaci. Prozkoumán bude jak historický vývoj uličních jmen, tak i současné názvy ulic města Vlašim. Předpokládá se, že shrnutí a celý výzkum přispěje k hlubšímu pochopení města Vlašim, jehož historie

poskytuje zdroj zajímavých informací a obohatí oblast onomastiky a studia městského prostoru.

Cíle a Metodologie

V této práci se zaměříme na dvě klíčové oblasti. Nejprve se podíváme na současný stav, tedy si rozebereme ulice, které jsou k dnešnímu datu na mapě aktuální. V druhé části se vrátíme do minulosti, konkrétně do 20. století a zaměříme se na významné události, které měly největší vliv na změny názvů ulic.

Očekává se, že výzkum přinese nejen historické poznatky o vývoji města Vlašim, ale také přispěje k hlubšímu pochopení procesů, které stojí za pojmenováním ulic. To může mít vliv na urbanistické plánování a zlepšení místní identity a sounáležitosti. Dále se očekává, že zjištění poskytnou přínosné informace pro další studium oblasti onomastiky a urbanonymie, což může vést k lepšímu porozumění procesů tvorby místního prostoru a jeho symbolických aspektů.

Informace jsme čerpali z fondů Muzea Podblanicka ve Vlašimi a Státního okresního archivu Benešov.

První návštěva proběhla v Muzeu Podblanicka ve Vlašimi, které se nachází v Zámku Vlašim. V muzeu byly k nahlédnutí pouze určité knihy o městě Vlašim. Ulice, které jsou aktuální pro město Vlašim, jsou zmíněny v knize *Vlašimský uličník* z roku 2018. Další publikací, již jsme využili, je *Zmizelá Vlašim, město v proměnách času* z roku 2015. Zde jsme mohli dohledat ulice, které zanikly, popřípadě změnilly svoji podobu. Bohužel v muzeu nebyly k dispozici žádné mapy či dokumenty ohledně uličních názvosloví. Na základě doporučení zdejšího historika byly další materiály nalezeny ve Státním archivu města Benešov.

V archivu jsme nahlíželi do Kronik města Vlašim, kde byla popsána jednotlivá období, jejich hlavní události a změny. Užitečný zdroj byla také kniha *Vlašim nejen z 20. století* z roku 2010, kde byly dohledány změny některých ulic v průběhu let. Poté jsme v archivní části dohledali jednotlivé dokumenty, použitelné pro účely práce. Všechny tyto dokumenty spadaly pod Okresní úřad ve Vlašimi. Jednalo se o *Zavedení dvojjazyčného označování silnic* číslo 65/01r., *Seznam ulic za Protektorátu* číslo 45/01r. Dále přílohy *Změna názvů ulic v roce 1940* číslo 89/01r. a *Návrh na pojmenování ulic v Blanické čtvrti*.

1 Onomastika

1.1 Vymezení pojmu onomastika

Onomastika, věda o jménech, je odvětvím lingvistiky, která se zabývá studiem pojmenování míst, lidí, zvířat, věcí a jevů. Jde o multidisciplinární obor, který spojuje jazykovědu, historii, antropologii a kulturologii ve snaze porozumět procesům a významu, které se skrývají za jmény.

Šrámek říká, že „vlastní jména jsou jazykové jednotky, které pojmenovávají komunikačně individualizované objekty. Hlavní funkcí vlastních jmen je propriálně pojmenované objekty v rámci objektů téhož druhu individualizovat (tj. ohraničit je jako neopakovatelnou jednotlivinu), diferencovat (tj. odlišit v rámci téhož druhu objektů jednotlivé prvky dané množiny nezaměnitelným způsobem od sebe) a lokalizovat (tj. zařadit propriálně pojmenovaný objekt do určitých věcných, prostorových, sociálních, kulturních, historických nebo ekonomických vztahů).”¹

Nový encyklopedický slovník² češtiny obsahuje širší spektrum funkcí vlastních jmen.

1. Nominalizační – (identifikační, individualizační) – vydělení objektu v rámci celku,
2. Diferenciační – zaměřující se na poměr individualizovaných prvků navzájem,
3. Komunikativní – opírá se o sdílené znalosti a zkušenosti účastníků řečové komunikace,
4. Asociační – (evokační, konotativní) – upozorňuje na různé objekty identické s obecnými nebo vlastními jmény z reálného světa,
5. Ideologizující (honorifikující, mytizující),
6. Sociálně klasifikující – zahrnuje pojmenovaný objekt do kontextu sociálních, náboženských, národnostních, kulturních, historických, prostorových a časových souvislostí,
7. Deskriptivní – (charakterizační) – všechna popisná pojmenování a tzv. mluvící vlastní jména,

¹ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Masarykova univerzita v Brně 1999, s. 11

² KNAPPOVÁ Miloslava (2017): ONYMICKÁ FUNKCE, CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

8. Expresivní – (emocionální) – je spjata s funkcí estetickou a poetickou, účinek jména, dojem, která jméno zanechává.

Vlastní jména, taktéž propria, jsou předmětem zkoumání onomastiky. Pro porozumění funkci onym je důležité nejprve definovat pojem apelativa. Apelativy rozumíme všechna obecná jména, nikoli jména vlastní. Šrámek upřesňuje vztah mezi onymy a apelativy jako dvouvrstvý, přičemž konstatuje „opozici apelativní a propriální sféry jazyka“.³ Zároveň upozorňuje na to, že tento vztah nelze vnímat jako absolutní protiklad, jedná se podle něj pouze o protiklad „dvou různých způsobů vztahu mezi pojmenováním a pojmenovaným v rámci téhož jazyka.“⁴

Podle Šrámka jsou pozice v rámci systému společenských věd a povaha onomastiky jako vědeckého oboru dány:

- a) předmětem výzkumu, tj. vlastními jmény (onymy, proprii) jako prvků (jevů) jazyka,
- b) charakterem a podstatou systému jazykových i mimojazykových kategorií, které jsou nezbytné pro vznik a fungování vlastních jmen ve společnosti (řadíme sem především kategorie onymického objektu, onymického obsahu a onymických funkcí),
- c) speciálními pracovními metodami a teoretickými východisky (tj. metodologií a obecnou onomastickou teorií).⁵

Onymické objekty dělí Šrámek do dvou skupin:

1. **Objekty jednodenotátové** (singulativní), jednomu objektu je přiřazeno jedno vlastní jméno, např. konkrétní řeka = *Vltava*, konkrétní osídlené místa = *Praha*, *Olomouc*.
2. **Objekty vícedenotátové** (mnohodenotátové), jedno proprium platí pro více objektů druhově stejných (příjmení *Novák* v ČR), nebo pro více objektů druhově odlišných (*Praha* = město, kopec, kino, hotel, ...). Mnohodenotátové objekty nazývá hromadné a rozděluje je na:

³ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Masarykova univerzita v Brně 1999, s. 12

⁴ Tamtéž

⁵ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Masarykova univerzita v Brně 1999, s. 11

- hromadné objekty různorodé (heterogenní) – vlastní jména obyvatel (*Pražan, Slovák*),
- hromadné objekty stejnorodé (homogenní) – jsou vytvořeny sériovou výrobou a skládají se z libovolného počtu jednotek s identickými vnitřními a vnějšími vlastnostmi. Tento typ objektů je typický pro tzv. chrématonyma, což jsou jména objektů vytvořených lidskou činností, jako jsou výrobky institucí a svátků.⁶

1.1.1 Dělení onomastiky podle Rudolfa Šrámka

Podle druhové povahy onymických objektů se v rámci propriální sféry jazyka vytvářejí tři velké oblasti:

- a) **geonymický**, ten zahrnuje všechny třídy toponym a kosmonym,
- b) **bionymický**, který zahrnuje antroponyma, pseudoantroponyma a zoonyma,
- c) **chrématonymický**, sem řadíme vlastní jména pro objekty, jevy a vztahy vzniklé lidskou činností.

Díky tomuto dělení se dá onomastika rozdělit na tři dílčí disciplíny, a sice na geonomastiku, bionomastiku a chrématonomastiku.⁷

Šmilauer má oproti tomu rozdělení vlastních jmen pouze na dvě skupiny:

1. „**živé bytosti** – zahrnujeme sem osoby, zvířata, národy, kmeny, obyvatele, bytosti pohádkové, nadpřirozené atd.,
2. **neživé bytosti** – tj. nebeská tělesa a souhvězdí, zeměpisné jevy, lidské výtvořiny a zařízení (státy a správní oblasti).“⁸

1.2 Toponomastika

„Toponomastika má dvě duše, duši filologickou a duši historickou.“⁹ Zeměpisná jména totiž nelze studovat čistě jazykově, nýbrž je třeba i všestranné znalosti nositele jména a těch, kdo jméno dávají a užívají. Zeměpisná jména nemůžeme stejně tak studovat jen historicky, se zanedbáním stránky jazykové. Tato dvojí stránka se v jednotlivých

⁶ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Masarykova univerzita v Brně 1999, s. 14

⁷ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Masarykova univerzita v Brně 1999, s. 16

⁸ ŠMILAUER, Vladimír. *Úvod do toponomastiky*. Praha 1966, s. 6

⁹ ŠMILAUER, Vladimír. *Úvod do toponomastiky*. Praha 1966, s. 9

zemích uplatňuje nesterjně. Ve Švédsku se například dlouho jména studovala jen jazykově a až později se přešlo i na historickou studii. V Německu se naopak nejdříve uplatnil moment sídelně historický. Měli bychom mít tedy na mysli, že zeměpisné jméno je více než pouhý komplex hlásek. „Zeměpisné jméno srostlo s objektem, který označuje, zrcadlí se v něm kousek tohoto objektu a duše těch, kdo jej pojmenovali a pojmenování užívali.“¹⁰

1.3 Toponomastika podle Šmilauera

Toponomastika je podle Šmilauera nauka zabývající se zeměpisnými jmény (nomina geographica), jež se rozděluje na tři skupiny:

1. „jména světadílů, oblastí, států, zemí, krajin, krajů, okresů (správních jednotek) – choronyma,
2. jména místní, tj. jména lidských sídlišť a jejich částí, obcí, osad, místních částí (samot, mlýnů, mysliven, hájoven, cihelen hospodářských dvorů, loveckých zámků, turistických chat atp.), význačných staveb (hradů, kostelů, lékáren, hostinců), jednotlivých domů, ulic, náměstí, nábřeží, mostů (v městech), sadů atp.,
3. jména pomístní, tj. jména vod (hydronyma), jména tvarů členitosti povrchu zemského (oronyma), jména pozemků, tj. parcel a shluků parcel, jména drobných přírodních útvarů, jména jednotlivých předmětů, jako stromů památkově cenných nebo důležitých pro orientaci, božích muk, kapliček, pomníků. Poslední jsou jména komunikací (např. *Zlatá stezka, Dlouhá míle*).“¹¹

Pomístní jména se také dělí na přírodní (dané přírodou) a kulturní (jsoucí pod vlivem člověka). Toto dělení se v praxi neosvědčuje, jelikož bývá obtížné, například při oddělování přírodních a umělých jezer. Někdy je ovšem toto lišení podle Šmilauera pomocné.

Jména dále rozdělujeme do dvou skupin podle toho, zda jde o přímá či nepřímá označení, např. *Židová strouha* jakožto označení strouhy je přímé. Kdežto pokud se jedná o označení pole, jde o jméno nepřímé. Přímá pojmenování jsou v nominativu, často se

¹⁰ ŠMILAUER, Vladimír. *Úvod do toponomastiky*. Praha 1966, s. 10

¹¹ ŠMILAUER, Vladimír. *Úvod do toponomastiky*. Praha 1966, s. 7-8

setkáváme s předložkovými pády (*Na nivách*). Nepřímá pojmenování se často uvádí v předložkových pádech. Nejčastěji se setkáváme s předložkami *v, na, pod* a *za*.

Po stránce formální se můžeme setkat s pomístními jmény jednoslovnými (*Lhotka*) i víceslovnými (*Dolní paseky*).¹²

Existují také takzvané komunikační varianty vlastních jmen, kdy jsou vlastní jména přizpůsobena konkrétním komunikačním situacím. V rámci komunikačního procesu je nezbytné, aby vlastní jména byla používána ve spojení s jejich aktuálním významem.¹³ Někdy se totiž může rozcházet oficiální a neoficiální (běžná) podoba jména. Většinou to bylo obvyklé např. za války. Zatímco oficiální název byl německý, české obyvatelstvo používalo neformální označení ve svém rodném jazyce. (*Dreydorf – Platěnsko*).¹⁴

1.4 Toponomastika podle Šrámka

Dalším jazykovědcem, který se věnoval toponomastice, je Rudolf Šrámek, jak již bylo zmíněno. Jeho koncept toponomastiky se mírně liší od přístupu Vladimíra Šmilauera. Šrámek se této problematice věnuje již mnoho let, ale jeho přístup je relativně nový. Je potřebné zmínit dva hlavní pojmy, se kterými Šrámek pracuje. V první řadě se jedná o **oikonyma**, v druhé řadě o **anoikonyma**. Obojí Šrámek považuje za podskupinu toponym.

- A) **Oikonymy** rozumíme pojmenování objektů osídlených, objektů, které osídlené bývaly, nebo objektů, které jsou již zpustlé.
- B) **Anoikonyma** jsou pojmenování nikdy neosídlených objektů. Lze rozlišovat několik podskupin vlastních jmen
 - **Hydronyma** – vlastní jména pro mokřady, bažiny, prameny, zřídla, jezera, rybníky, zálivy, kanály, mořské proudy, vodopády, soutoky, apod.,
 - **Oronyma** – vlastní jména „pro vertikální členění zemského povrchu“¹⁵, vyvýšeniny, hůrky, kopce, hory, skály, výčnělky, vrcholy, skalní stěny, srázy, úbočí, horstva, doliny, strže, jámy, jeskyně, roviny a další,

¹² ŠMILAUER, Vladimír. *Úvod do toponomastiky*. Praha 1966, s. 10

¹³ HARVALÍK, Milan. *Komunikační varianty vlastních jmen a jejich místo v onomastické gramatice češtiny*. Praha 2006, s. 195

¹⁴ ŠMILAUER, Vladimír. *Úvod do toponomastiky*. Praha 1966, s. 12

¹⁵ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Masarykova univerzita v Brně 1999, s. 163

- **Agronyma** – vlastní jména pro plochy, jež mají zemědělské využití, pole, skupiny polí, lány, louky, lesy, pastviny, vinice, popř. vlastní jména pro pustou zem,
- **Hodonyma** – vlastní jména pro komunikační spoje, stezky, polní cesty, cesty se speciálním účelem, silnice, staré obchodní, vojenské, poutní cesty, jména pro zařízení spojená s cestami – mosty, lávky, železnice, přístavy, mola,
- **Choronyma** – vlastní jména pro konkrétní části na povrchu Země, u nich pak záleží na způsobu vzniku, který může být buď přirozený (např. *Sahara*), nebo vznikl lidskou činností (např. *Itálie*).¹⁶

1.4.1 Původ pomístních jmen

Této kapitole věnuji pozornost z toho důvodu, že se jméno pomístní může stát zdrojem pojmenování místního. Pomístní jména jsou pak odvozena z místních jmen a slouží k označení míst nebo objektů, které jsou spojeny s určitým místním jménem, často v jeho geografickém okolí. Tato jména mohou být vytvořena pomocí různých morfologických procesů, včetně sufixace, prefixace, kompozice nebo změny gramatických kategorií.

Například, pokud existuje hora nazvaná *Blaník*, může se v okolí této hory nacházet ulice *Blaník* nebo *Blanická*. V tomto případě jsou *Blaník* a *Blanická* pomístními jmény, protože jsou odvozeny od místního jména *Blaník*.

Pomístní jména podle Olivové-Nezbedové¹⁷ jsou pevně vázána na objekt, který pojmenovávají. Během času mohou některé objekty, podle nichž byla vytvořena pomístní jména, zaniknout z různých důvodů, například rybník se může vysušit, les vykácet, louka se změnit na pole apod. Pokud tak dojde k zániku objektu, může se s ním ztratit i příslušné pomístní jméno, nebo se může přenést na nový objekt.

„Dějiny novodobých národů jsou velmi často dějinami střídajících se etnických a jazykových skupin; státy, na jejichž území žilo jedno a totéž obyvatelstvo od dávných dob až do současnosti, jsou spíše výjimkami. Nově příchozí obyvatelstvo mohlo přejmout

¹⁶ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Masarykova univerzita v Brně 1999, s. 163

¹⁷ OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. *Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha, s. 18.

pomístní jména od původního obyvatelstva, přizpůsobit si je svému jazyku, ale také si vytvářet svá pomístní jména.“¹⁸

Pomístní jména na našem území vykazují různorodost způsobenou dlouhodobým osídlením obyvatelstvem. V historii se setkáváme s použitím přejatých toponym z jiných jazyků. Největší množství přejatých slov pochází z německého jazyka, což reflektuje vzájemnou interakci obou komunit. Během okupace se na úřadech a v kancelářích němčina užívala běžně.

Některá pomístní jména jsou živá přes 3 století, některá naopak pomalu zanikají. Neznamená to ale, že by proces tvorby pomístních jmen ustal, ba naopak, zeměpisná označení se neustále vyvíjejí, jedná se o velmi dynamický a kontinuální proces.¹⁹

1.5 Oikonyma

Do oikonym, jmen místních, patří jména sídlišť, osad, obcí, jednotlivých domů, ulic, náměstí, mostů ve městech. Dále máme místní části, do kterých řadíme samoty, mlýny, myslivny, hájovny, turistické chaty aj. Do této skupiny se řadí i významné stavby, jako hrady, kostely, lékárny a hostince. Jména místní se tedy nachází v intravilánu obce, na území zastavěné plochy města.²⁰

Oikonyma mohou být také důležitými symboly identity a sounáležitosti pro obyvatele daného místa. Lidé často vyjadřují svou příslušnost k určité lokalitě pomocí jejího jména a toto pojmenování může být spojeno s pocitem domova a příslušnosti. Studium oikonym může nabídnout cenné poznatky o historickém vývoji daného regionu, jeho sociální struktury a kultury. Lingvistické analýzy názvů míst pomůžou odhalit zajímavé souvislosti a vzory v jazyce a může poskytnout vzhled do migrace, kolonizace a kulturní výměny.

Celkově lze říci, že oikonyma jsou důležitým prvkem lidského kulturního dědictví, který nám pomáhá porozumět historii, kultuře a identitě různých regionů a komunit. Jejich studium je klíčové pro pochopení složitých vztahů mezi lidmi a jejich prostředím.

¹⁸ OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. *Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha 2010, s. 21.

¹⁹ OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. *Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha 2010, s. 21.

²⁰ ŠMILAUER, Vladimír. *Úvod do toponomastiky*. Praha 1966, s. 9

1.6 Anoikonyma

Anoikonyma tvoří všechny objekty, které jsou synchronně nesídelní povahy a jsou jako takové identifikovány jen jim náležejícími vlastními jmény, např. louka *Olšina*, pole *Za Odrou*, pastvina *Padělek*, kopec *Chlum*. Anoikonyma jsou specifická pro mluvu daného regionu a často se blíží spíše nářečí než spisovnému jazyku. Jejich použití je obvykle omezeno na malou skupinu uživatelů v daném regionu, a proto nemají obvykle potřebu být standardizována.²¹

Oikonyma a anoikonyma se od sebe liší pouze jediným příznakem, totiž přítomností nebo nepřítomností osídlení. Existují však i důležitější příznaky, které zobecňují relevantní vlastnosti anoikonymických objektů. Spadá sem ekomonická využitelnost, orientační role objektu, okolnosti jeho vzniku a jeho místo a úloha ve společenském životě. Pro vznik pomístního jména je příznak anoikonymičnosti příliš obecný. „Opozice anoikonymum x oikonymum nehraje v lokální komunikaci a při vzniku pomístních jmen daného katastru rozhodující a určující roli:

- oikonymum je součástí územně i společensky vyššího rázu, jeho akční rádius je jiný než u anoikonym,
- akční rádius anoikonymum (pomístní jména objektů obecního katastru, tj. jména polí, luk, lesů, kopců, cest, lomů, stromů, pomníků apod.) je naopak velmi omezený.“²²

Některá jména mají ještě užší pole působnosti, což jsou familiární nebo jinak sociálně omezená, například jsou užívána jen lesními dělníky, traktoristy, rybáři, chataři, turisty apod.

Lokální společnost je prostředí, ve kterém se anoikonymie realizuje, a jež je u nás historicky spjata s katastrem obce. „Termín **lokální společnost** a jeho vymezení je převzat ze soudobé sociologie, která mluví také o lokálním sídle.“²³

²¹ PLESKALOVÁ, Jana. *Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku*. Jinočany 1992, s. 10

²² ŠRÁMEK, Rudolf. *Anoikonymické objekty a jejich pojmenování*. In Majtán, M. (ed.), IX. slovenská onomastická konferencia, 1987, s. 193-194

²³ MUSIL, Jiří. *Sociologie soudobého města*. Sociologická knižnice. Praha: Svoboda, 1967, s. 227

1.7 Urbanonyma

Souhrn uličních jmen a pojmenování veřejného prostranství se nazývá urbanonymie, kterou lze chápat jako průnik oikonymie a podrobnějších pojmenování jednotlivých městských objektů. Z hlediska komunikace je tvořena dvěma vrstvami toponym, a to standardizovaná urbanonymie a nestandardizovaná urbanonymie.

Urbanonyma tvoří jedinečnou skupinu v rámci toponym, což jsou vlastní jména používaná k pojmenování geografických objektů v městském prostředí. Přibližně od 80. let minulého století se začala diferenciovat nová kategorie urbanonym, která spojuje pojmenování geografických objektů zahrnutých v katastrálním území města a zahrnuje prvky jak oikonymického, tak anoikonymického systému.²⁴

Urbanonyma tvoří především názvy čtvrtí, sídlišť, míst veřejného prostoru, objektů sídelního a nesídelního charakteru, např. divadel, muzeí, hotelů, restaurací, kostelů, kaplí, vil, stadionů, zastávek hromadné dopravy a letišť.²⁵

1.7.1 Standardizovaná urbanonymie

Standardizovaná urbanonymie je chápána jako soubor názvů, kterou můžeme najít na plánech města, v mapách či v katastru nemovitostí. Nese v sobě vysokou míru honorifikačních pojmenování. Je používána pouze v oficiální komunikaci, zejména proto, že standardizovaná urbanonyma umožňují jednoznačnou orientaci, což je výhodné zejména pro ty, kteří nejsou místní (*Václavské náměstí*).²⁶

1.7.2 Nestandardizovaná urbanonymie

Nestandardizovaná urbanonymie může být nazývána jako „živá“ toponymie nebo „lidová“ urbanonymie. Je tou méně viditelnou vrstvou, nicméně je významná pro snazší orientaci ve městě. David a Mácha chápou nestandardizovanou vrstvu jako „úředně nestandardizovaná toponyma bez zřetele k druhu označovaného objektu a jejich

²⁴ DAVID, Jaroslav. URBANONYMUM, In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. 2017, s. 16

²⁵ DAVID, Jaroslav a Přemysl MÁCHA. *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host, 2014, s. 45

²⁶ DAVID, Jaroslav a Přemysl MÁCHA. *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host, 2014, s. 48

komunikačnímu užití. Přívlastek „živý“ odkazuje především na jejich přítomnost v každodenní, zvláště mluvené mezilidské komunikaci.“²⁷

V nestandardizované urbanonymii lze pozorovat jisté slovotvorné formanty, např. urbanonyma s určením náměstí s příponou -ák (*Václavák*) nebo s určením ulice s příponou -ka (*Nerudovka*).²⁸

Urbanonyma jsou některými lingvisty také zařazována do podskupiny hodonym, kam řadíme jména komunikací, cest a stezek, nebo jsou chápána jako toponyma s prvky jak pomístních, tak místních jmen. Diskuse o přesné definici tohoto termínu jsou stále aktuální.

1.7.3 Vývoj urbanonym

Nejstarší dochovaná jména ulic pocházejí ze středověku. Je to období, kdy byla města charakterizována typickými prvky jako ulice, náměstí, tržiště, kostely, lázně a mosty. Městský prostor byl často oddělen od okolní krajiny pravidelným uspořádáním a někdy také hradebním opevněním. Jména ulic vznikala z potřeby identifikovat a odlišit konkrétní objekty mezi podobnými. Opakování těchto jmen mezi obyvateli usnadňovalo orientaci v městském prostoru.²⁹

Jména ulic a dalších objektů vycházela buď z geografické polohy nebo charakteru daného místa (*Dolní, Horní, Dlouhá, Úzká*), z profese či národnosti svých obyvatel (*Zámečnická, Pekařská, V Židech*), nebo odkazovala k významnému objektu (*Minoritská, Svatoštěpánská*), či směřovala k určitému městu (*Benešovská, Olomoucká*). Pojmenování ulic podle majitele některých domů či pozemků ve městě, jako je například *Náprstkova ulice*, byla zřídka používána.³⁰ V menší míře se vyskytovala ironická pojmenování (*Zlatá, Fialková, Liliová*), jež označovala ulice se špatnou pověstí. Vznik orientačních názvů ovlivnily také prostory řemeslných prací umístěné za hradbami měst, které pro město

²⁷ DAVID, Jaroslav a Přemysl MÁCHA. *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host, 2014, s. 60

²⁸ DAVID, Jaroslav. URBANONYMUM, In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2017, s. 18

²⁹ HARVALÍK, Milan. *Synchronní a diachronní aspekty české onymie*. Praha: Academia, 2004, s. 29

³⁰ HARVALÍK, Milan. *Synchronní a diachronní aspekty české onymie*. Praha: Academia, 2004, s. 29

představovaly hrozbu kvůli možnosti vzniku požáru nebo zamoření vzduchu (*Hrnčářská, Stodolní*).³¹

Urbanonymie středověkých měst nebyla jednotná, k jednomu objektu mohlo odpovídat více pojmenování. V sedmdesátých letech 18. století bylo zavedeno číslování domů, což znamenalo počátek standardizace. Během tohoto procesu byly nejprve stanoveny oficiální a ustálené názvy ulic, a postupně se začaly objevovat nové motivace pro jejich pojmenování, při čemž se čestná jména stala novým zdrojem inspirace.³²

Každé urbanonymum má i svoji funkci. Dříve to byla hlavně funkce odlišovací a orientační. Lidé museli odlišit náměstí a ulice, většinou si danou ulici nebo náměstí přivlastňovali a pojmenovávali podle vlastních objektů. Dnešní městské názvy mají i jiné funkce jako administrativní, užitkovou, orientační, reprezentativní, pojmenovávací, emotivní, reklamní a honorifikační.³³

1.7.4 Honorifikace

S rozvojem měst se zvyšovala potřeba nových způsobů pojmenování míst. Významnou roli v tomto procesu získala honorifikace, tedy udělování čestných názvů, nejčastěji odkazujících na významné osobnosti kulturního a politického života. Ve 20. století se k nim připojily názvy inspirované skupinami lidí, hnutími, historickými událostmi, významnými místy, organizacemi, státy či dokonce fiktivními postavami.³⁴

Na rozdíl od minulosti tento typ pojmenování není výsledkem přirozeného procesu, ale naopak přicházel seshora od místních úřadů. Tím vzniká hlavní komplikace – názvy jsou ovlivněny konkrétní dobou a politickým režimem, což často vede k jejich změnám, zejména v českých zemích. Opakované změny v názvech ulic mohou ale výrazně ztížit orientaci, což oslabuje základní funkci uličního názvosloví.³⁵ Honorifikační

³¹ DAVID, Jaroslav a Přemysl MÁCHA. *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host, 2014, s. 47

³² DAVID, Jaroslav a Přemysl MÁCHA. *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host, 2014, s. 49

³³ DAVID, Jaroslav. URBANONYMUM, In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2017, s. 20

³⁴ DAVID, Jaroslav a Přemysl MÁCHA. *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host, 2014, s. 50

³⁵ HARVALÍK, Milan. *Synchronní a diachronní aspekty české onymie*. Praha Praha: Academia, 2004, s. 30

pojmenování je natolik důležité, že podle Davida³⁶ by definice urbanonym měla zahrnovat zmínku o honorifikačním motivu a jeho důsledcích, jako jsou zejména nestabilita a specifické označení.

2 Kritéria pro klasifikaci názvů ulic z pohledu motivačního.

Stanovit jasná kritéria pro zařazení ulic do motivačních skupin je velmi obtížné. Téměř vždy se najde název, který spadá do více než jedné skupiny, nebo naopak nepatří do žádné kategorie. Toto tvrzení potvrzuje skutečnost, že při pokusech o klasifikaci názvů podle motivace se mezi onomastiky objevily rozmanité přístupy. Nám bude vyhovovat dělení L. Olivové – Nezbedové³⁷. Tuto klasifikaci jsme však upravili podle potřeb našeho výzkumu.

2.1 Kategorie pro třídění názvů ulic města Vlašim

Názvy podle motivace:

- a) Podle sousedního nebo vzdáleného sídliště, k němuž vedla.
- b) Podle některé vlastnosti ulice
- c) Podle obecných názvů přírodních útvarů
- d) Podle objektu, k němuž nebo kolem něhož tato ulice vedla
- e) Podle osobního jména jednotlivce
- f) Podle osobního jména skupiny lidí, podle vrstvy obyvatelstva či řemesla
- g) Podle historické události

³⁶ DAVID, Jaroslav. *Smrđov, Brežněves a Rychlonožkova ulice: kapitoly z moderní české toponymie: místní jména, uliční názvy, literární toponyma*. Praha: Academia, 2011, s. 185

³⁷ OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. *Acta Onomastica* 38, s. 58

3 Vlašim

Vlašim je město ležící ve Středočeském kraji, konkrétně v okrese Benešov a nachází se přibližně 70 kilometrů jihovýchodně od Prahy. Vlašim má přibližně 12 000 obyvatel a mezi významné památky náleží Vlašimský zámek, kostel svatého Vavřince a barokní morový sloup na Palackého náměstí. Město představuje významnou lokalitu s hmotnými i nehmotnými prvky kulturní historie. V minulosti bylo město spojeno s rody jako Přemyslovci, Rožmberkové a Schwarzenbergové.

3.1 Historie města Vlašim

Rok 1318 je datum první skromné písemné zmínky o sídle Vlašim (de Wlassimie), o vsi ležící podél řeky Blanice, 20 let od roku 1318 povýšené na město.³⁸

V rámci historie města se zaměříme na 19. a 20. století, která významně ovlivnila dnešní podobu města. V té době zaniklo mnoho domů a částí ulic a došlo ke změnám uličního názvosloví, které se u některých ulic dochovalo dodnes. Město by se dalo rozdělit na dolní a horní část města, budeme tedy podle této pomyslné čáry města Vlašim postupovat při následujícím rozboru.

3.2 Dolní část města

Dolní část města představují především Žižkovo a Palackého náměstí spolu s okolními ulicemi. Klíčovým stavebním zásahem v této části města vznikla stavba nového přeložení silnice, později nazvána Okružní. Realizací nové komunikace byly dotčeny především ulice Vlasákova, Římovská a Na Potoce, jejichž části stavbou zcela zanikly.³⁹

3.2.1 Vlasákova ulice

Jde o nepochybně o jednu z nejstarších vlašimských ulic, která si zasluhuje naši pozornost. V 70. letech byla nazývána Pavlovská, jelikož směřovala na východ k obci Pavlovice, nebo i ulicí Punčochářskou, neboť velká část místních obyvatel této ulice se tímto řemeslem živila.

³⁸ HOSTEK, Jiří; MOUDRÝ, Josef a POVOLNÝ, Miloš. *Vlašimský uličník: průvodce po názvech ulic a veřejných prostranstvích*. Vlašim, 2018, s. 12

³⁹ MOUDRÝ, Josef. *Zmizelá Vlašim: město v proměnách času*. Vlašim, 2016, s. 13

Ulice nyní nese jméno podle rodáka z Vlašimi, Antonína Norberta Vlasáka. Vlasák byl římskokatolický kněz, známý regionální historik a topograf, patřící mezi výrazné a nejplodnější autory 19. století. V roce 1840 založil ve Vlašimi obecní knihovnu a na děkanství druhou pamětní knihu. Pamětní kniha města Vlašimi byla důležitým počinem Vlasáka, kterou psal společně s Václavem Trnkou, bývalým vlašimským kaplanem.⁴⁰

3.2.2 Římovská ulice

Tato poměrně dlouhá ulice směřuje k vesnici Římovice a dříve se také Římovská jmenovala. Nyní nese ulice název Československé armády, který dostala po druhé světové válce. Tato ulice byla v minulosti velmi důležité komunikační spojení směrem na Pelhřimov, neboť před postavením tzv. Vídeňské silnice v roce 1823, dnes ji známe jako ulici Na Valech, vedla cesta směrem na Jihlavu a Vídeň právě touto ulicí. Postupně po roce 1974 zcela zanikla spodní severní část této ulice.⁴¹

3.2.3 Zaniklá část ulice Na Potoce

Ulice, o které pojednává tato kapitola, začínala v místě, které bylo lidově nazýváno *Na Koubáku*. Tento název byl odvozen od názvu mlýna, který se zde v minulosti nalézal, byl to Koubův mlýn. Středem této ulice tekla Bolinský potok, později se směsí odpadů z tehdejší výroby na střelivo Sellier a Bellot. Cesta vedla dále do Sokolské ulice a do centra horní části města. Tato cesta zanikla při výstavbě nové komunikace spolu s ostatními domy v ulici Na Potoce. Kvůli výstavbě byl z větší části zakryt také potok, díky kterému nese ulice nynější název.⁴²

Jméno Na Potoce sice nezaniklo, ale patří už jen několika domům za Žižkovým náměstím a úzké uličce, souběžné s ulicí Vlasákovou, jdoucí kolem městských garáží a ústící do ulice Římovské.

⁴⁰ HOSTEK, Jiří; MOUDRÝ, Josef a POVOLNÝ, Miloš. *Vlašimský uličník: průvodce po názvech ulic a veřejných prostranstvích*. Vlašim, 2018, s. 90

⁴¹ MOUDRÝ, Josef. *Vlašimský uličník; Zmizelá Vlašim, Vlašim nejen na starých pohlednicích*

⁴² MOUDRÝ, Josef. *Vlašimský uličník; Zmizelá Vlašim*

3.2.4 Benešovská ulice

V severní části současného Palackého náměstí kdysi stávala uzavíratelná městská brána, která se nacházela mezi domem čp. 71 a protějším domem u Vopálků. Právě zde směrem do Domašína začíná Benešovská ulice, oblast, kde se říkalo v 19. století *Za Branou*. Od roku 1919 nesla ulice název Benešovská, po druhé světové válce Rudé armády, nyní (od 28. 5. 1990) opět ulice Benešovská, jelikož po této hlavní silnici se dostaneme až ke městu Benešov. Silnice, nazývaná od roku 1818 *císařskou*, dlouhodobě sloužila jako spojnice Vlašimi s hlavním městem, po ní přicházely z Prahy ty nejdůležitější zprávy – radostné, žalostné, tragické, či plné naděje.⁴³

Historický a současný pohled ulice je uveden v příloze 3.

3.2.5 Palackého náměstí

Dříve Malý rynek, Malé náměstí, ale také od roku 1883 Malostranské – Malá Strana. Současný název Palackého náměstí obdrželo při oslavách 100. výročí narození Otce národa, Františka Palackého. Palacký byl český historik, politik, poslanec Zemského sněmu a zejména autor *Dějin národa českého v Čechách a na Moravě*. Palackého náměstí, ale také Žižkovo náměstí, o kterém bude později zmínka, nepochybně patří k těm nejstarším částem města. Původně totiž měla každá část města, levobřežní a pravobřežní, svoji samosprávu.⁴⁴

3.2.6 Ratajská ulice

Ulice v dolní, severovýchodní části města, odbočuje z ulice Československé armády a směřuje na východ k nové ulici Pittermannově, nad areál nových výrobních hal. Ulice byla známá jako K Chudobinci, protože tam od roku 1888 skutečně chudobinec stál.⁴⁵

Od roku 1919 se ulice nazývá Ratajská a připomíná dobu, kdy lidé ještě chodili pěšky, jelikož z této ulice do obce Rataje vedla nejkratší cesta.

⁴³ MOUDRÝ, Josef. *Vlašimský uličník*, s. 19; *Zmizelá Vlašim*, s. 55

⁴⁴ MOUDRÝ, Josef. *Vlašimský uličník*; *Zmizelá Vlašim, Vlašim nejen na starých pohlednicích*

⁴⁵ HOSTEK, Jiří; MOUDRÝ, Josef a POVOLNÝ, Miloš. *Vlašimský uličník: průvodce po názvech ulic a veřejných prostranstvích*. Vlašim, 2018, s. 74

3.2.7 Žižkovo náměstí

Náměstí řadíme k nejstarší části města, v minulosti bylo jeho centrem. Původní jeho název Velká strana – Velký rynek – Velké náměstí byl změněn dne 28. října 1924 na nynější název Žižkovo náměstí. Jan Žižka byl husitský vojevůdce, jeden z významných představitelů husitského hnutí.⁴⁶

3.2.8 Pláteníkova ulice

Krátká ulice, v současnosti neprůjezdná, od roku 1883 nově pojmenována jako ulice Záloženská. Její dřívější název neznáme, snad Zámečnická. Až po roce 1908 byla přejmenována na Pláteníkovu.⁴⁷ Je to ulice snad nejkratší ve Vlašimi, ale zcela určitě s největším převýšením, nazývaná také tzv. *Prudké valy*. To byl také důvod, že na pravé straně vzhůru byla opatřena schody. Jan Pláteník pocházel z Vlašimi, vyučil se obuvnickému řemeslu a jako správný český tovaryš odešel do ciziny, kde si prý přivydělával muzikou.⁴⁸ Horní část ulice, před bránou, byla také v minulosti nazývána náměstím Svobody. Ulice je zakončena nepřehlédnutelnou cennou honosnou budovou bývalé Občanské záložny z epochy českého klasicismu. Zmínka o této budově je nepochybně důležitá, neboť ulice nesla nějakou dobu název Záloženská právě díky zde umístěné Občanské záložně.

3.2.9 Poděbradova ulice

Posuneme-li se v čase asi o 200 let zpátky, zjistíme, že tato silnice se začala budovat kolem roku 1817. Vznikla zde tzv. silnice v úvozu *Nová* nebo *Zákostelní*, pro niž bylo nutno vykopat dlouhý zářez do skály, aby se zmírnil její svah.⁴⁹

Od roku 1883 nesla ulice název Kostelní, poté až v roce 1919 Poděbradova. Někteří ji tak nazývají dodnes, tzv. *Kostelňačka*. Kostelňačka, jelikož na levé straně upoutá pozornost kostel Církve československé husitské a vpravo kostel sv. Jiljí, církve katolické. Současný název je motivován po slavné osobnosti českých dějin, českém králi a stoupcovi husitství *Jiřím z Poděbrad*. Původně zemský správce, později český král,

⁴⁶ PRAMENY, SokA Benešov, Okresní úřad Vlašim

⁴⁷ HOSTEK, Jiří; MOUDRÝ, Josef a POVOLNÝ, Miloš. *Vlašimský uličník: průvodce po názvech ulic a veřejných prostranstvích*. Vlašim, 2018, s. 76

⁴⁸ MOUDRÝ, Josef. *Zmizelá Vlašim: město v proměnách času*. Vlašim, 2016, s. 83

⁴⁹ MOUDRÝ, Josef. *Zmizelá Vlašim: město v proměnách času*. Vlašim, 2016, s. 94

zastával na tu dobu velmi pokrokové myšlenky a prosazoval vytvoření unie evropských křesťanských panovníků proti tureckému nebezpečí.

3.3 Horní část města

Horní část města je oproti části dolní historicky mladší. Pomineme-li ovšem původní hrad, později zámek s příslušenstvím a hospodářskými budovami, a kostel s jeho zázemím. V minulosti vše, co bylo k jižní straně, bylo za městem.⁵⁰

3.3.1 Husovo náměstí

V minulosti toto nejmladší vlašimské náměstí neslo název Školní. Dnešní název náměstí obdrželo v roce 1924. Vzniklo v druhé polovině 19. století v místech před zámkem, kde byla první, jediná vlašimská škola.⁵¹

Názvem náměstí vzdala Vlašim hold českému mysliteli, kazateli a vůdci reformního hnutí Mistru Janu Husovi (1372–1415), kazateli v Betlémské kapli. Je označován jako zakladatel literární češtiny, navrhl nový pravopis, odstranil spřežky a zavedl háčky a čárky.

3.3.2 Blanická ulice

Dlouhá ulice směřující od kruhového objezdu jižním směrem k vesnici Kondrac a Louňovicím pod Blaníkem. Původně se ulice nazývala Kondracká a tuto identitu si udržovala od roku 1919 do února 1939, kdy byla přejmenována na Blanickou třídu.

Zároveň by se mohlo jednat o jediné pomístní jméno, které se ve Vlašimi nachází. O jejím původu by se ale dalo polemizovat, jelikož motivační pojmenování by mohlo vycházet z více zdrojů. Buď by to mohlo být podle nedaleké řeky Blanice, tedy podle obecných názvů přírodních útvarů, nebo podle hory Blaník, která se nachází v blízkosti města Louňovice pod Blaníkem. Nejpřijatelnější ovšem bude pojmenování podle vzdáleného sídliště, tedy Louňovic pod Blaníkem.

⁵⁰ MOUDRÝ, Josef. *Zmizelá Vlašim: město v proměnách času*. Vlašim, 2016, s. 97

⁵¹ MOUDRÝ, Josef a SVOBODA, Jan. *Vlašim nejen na starých pohlednicích*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 106

3.3.3 Komenského ulice

Ulice získala největší význam po zřízení tzv. císařské silnice v roce 1823, vedoucí od mostu po bývalých zámeckých valech. Umožňovala snadnější spojení dolní části města, tj. tehdejšího Malého náměstí s horní částí města kolem zámku a dále k obci Čechtice. V průběhu minulých let, dá se říci i staletí, dostala tato ulice několik názvů. Kolem roku 1900 se jmenovala Loretská díky nedaleké Loretánské kapli, později byla přejmenována na Čechtickou. Definitivně však byla v roce 1919 pojmenována po Janu Amosovi. Jan Amos Komenský, ve světě známý jako český pedagog, zakladatel nové vědy, didaktiky, zabývající se technikou vyučování, teolog, biskup Jednoty bratrské, myslitel a spisovatel.

Historický a současný pohled ulice je uveden v příloze 4.

3.3.4 Ulice Jana Masaryka

Tato ulice patřila mezi ty, které často procházely změnami svého jména. Zcela původně nesla od roku 1894 název Viklantická. Po zřízení železnice do Vlašimi v roce 1895 se jmenovala Nádražní, pak Rašínova, ale i Fučíkova a od 28. května 1990 nese svůj nynější název Jana Masaryka.

Jan Masaryk byl synem prvního prezidenta Československé republiky Tomáše Garrigua Masaryka, diplomatem a politikem.

3.3.5 Lidická ulice

V 19. století dostala ulice název Loretská, včetně dnešní dolní části později nazvané Komenského, pak Čechtická. V roce 1938 byla přejmenována na ulici generála Vladimíra Chalupy, až později dostala dnešní název Lidická.

Název Lidická vznikl po druhé světové válce na paměť válečné tragédie. Připomíná historickou událost, při níž došlo ke zničení středočeské vsi Lidice a vyvraždění značné části jejích obyvatel německými okupanty.

Určitě stojí také za zmínku, kdo byl Vladimír Chalupa. Po roce 1914 působil jako důstojník v 1. světové válce a v roce 1916 stoupl do československých legií. Jako

důstojník z povolání se stal spolupracovníkem prezidenta T. G. Masaryka. Ve volných chvílích často dojížděl do Vlašimi a přednášel v Husově domě.⁵²

3.3.6 Okolí Riegrovy ulice – Na Harfě

Byla to lokalita ulic Prokopova, Riegrova, U Harfy, ale také U Staré cihelny. V její spodní části bývala ještě ve 30. letech 20. století cihelna. V sousedství byla pila, kde měl provozovnu truhlář Antonín Kopecký, čp. 397. Shodou okolností patřil Antonín Kopecký do naší rodiny a několik let v této oblasti naše rodina žila, tím pádem nám přišlo nutné tuto ulici neopomenout.

Mládež bydlící v této lokalitě a okolí, říkala dolní části *V Dolíku*, který byl v době původní zástavby předurčen zejména klukům k nejrůznějším hrám. V osmdesátých letech byla většina budov zbourána, začala velká výstavba sídliště Harfa, i nově postavená základní škola (z roku 1989) nesla název ZŠ Harfa. Deltovitý tvar celého území při troše fantazie připomíná královský hudební nástroj, totiž harfu, jejíž tři body prý symbolizují svatou Trojici.⁵³

⁵² MOUDRÝ, Josef. *Zmizelá Vlašim: město v proměnách času*. Vlašim, 2016, s. 102

⁵³ MOUDRÝ, Josef. *Zmizelá Vlašim: město v proměnách času*. Vlašim, 2016, s. 87

4 Praktická část

V úvodní části se zaměříme na aktuální názvy ulic ve městě Vlašim. Pro jejich zjištění využijeme publikaci *Vlašimský uličník*, přičemž údaje následně porovnááme se současnou mapou města, abychom se ujistili, že jsou zde uvedeny všechny platné názvy ulic.

4.1 Honorifikační pojmenování ve městě Vlašim

Ve městě Vlašim se v současnosti nachází 115 pojmenovaných ulic a náměstí. Honorifikačních pojmenování, jež tvoří významnou součást městské toponymie, jsou zastoupena i ve městě Vlašim, kde aktuálně činí celkem 64 názvů. Z toho 9 z nich se vztahuje přímo k Vlašimi, např. *Serváce Hellera*, *Podporučíka Příhody*, *Longenova*, *Jana Očka*, zbytek souvisí s národní historií a jejími osobnostmi, např. *Komenského*, *Nerudova*, *Erbenova*.

Graf 1: Souvislost urbanonym s Vlašimi

Ve Vlašimi honorifikační motiv názvů ulic nejčastěji odkazuje na významné osobnosti (59); hudební skladatele (*Smetanova*, *Dvořákova*), spisovatele (*Kollárova*, *Hrubínova*, *Seifertova*), malíře (*Anny Roškotové*) nebo místní rodáky a osobnosti spojené s regionem (*Jana Zajíce*, *Pláteníkova*). Vzácněji se vyskytují názvy odkazující na různé spolky (3). např. *Obránců míru*, události (*Lidická*) či památná data (*28. října*), které symbolicky připomínají důležité okamžiky v historii.

4.2 Slovtvorná klasifikace vlastních jmen

V této kapitole se zaměříme na to, jakým způsobem jsou názvy ulic tvořeny. Ulice často získávají své názvy podle několika základních principů. Nejčastějším z nich je

odvozování pomocí přípon, zejména příponou *-ova*, která se často používá k pojmenování ulic po významných osobnostech (*Jungmannova ulice*).

Další sufixy mohou být například *-ská, -ský, -ské*. Tyto přípony často označují ulice pojmenované po městech nebo oblastech. (*Benešovská*).

Přídavná jména odvozená od substantiv jsou také častým jevem. Například *Školní ulice* odvozená od školy nebo *Tovární* od továrny.

Jednotlivé názvy můžeme rozřídít do následujících skupin:

1. Substantiva v genitivu

- *Palackého, Ivana Olbrachta, Komenského, Serváce Hellera*
- 25x

2. Substantiva s prepozicí – v genitivu, dativu, lokálu a instrumentálu

- *K Borovičkám, K Vodárně, Na Potoce, Pod Tratí, U lesa, U mlýna, U Topolů, U Valchy, V Sadě, Za hřištěm*
- 20x

3. Substantivum v nominativu

- *Obora, Jinošov, Dvůr*
- 3x

4. Substantivum v nominativu rozvinuté adjektivem

- *Stará obora, Starý mlýn, Vorlinská alej*
- 3x

5. Substantivum v genitivu rozvinuté adjektivem ve shodném pádě.

- *Politických vězňů, Československé armády*
- 2x

Adjektiva jsou také hojně zastoupena při názvech ulic. Níže si je rovněž rozebereme.

Adjektiva:

- a) tvrdá (*Blanická, Ratajská, Růžová, Sokolská, Zámecká*) 15x
- b) měkká (*Družstevní, Luční, Nádražní, Severní, Spojovací, Školní, Tovární*) 10x
- c) přivlastňovací – odvozená od vlastních jmen (*Hrubínova, Nerudova, Pláteníkova*) 31x

pozn.: U početnějších skupin jsou uvedeny pouze některé příklady, za nimi následuje celkový počet názvů, které k dané skupině náleží.

4.3 Třídění současných názvů ulic podle motivace pojmenování

Třídění ulic města Vlašim podle jednotlivých kritérií. Názvy ulic jsou v jednotlivých skupinách seřazeny abecedně.

pozn.: V závorce je uveden počet názvů, které k dané skupině náleží.

- a) podle sousedního nebo vzdáleného sídliště, k němuž vedla (8x):
 - *Benešovská* – vede k městu Benešov, které se napojuje k našemu hlavnímu městu Praha
 - *Divišovská* – vede k nedaleké obci Divišov
 - *Ratajská* – nejkratší cesta do obce Rataje
 - *Římovská* – vede k přilehlé vesnici Římovice
 - *Velíšská* – nedaleko obec Velíš
- b) podle některé vlastnosti ulice (11x)
 - podle polohy – *Na Potoce, Pod Tratí, Severní*
 - podle tvaru – *Krátká, Na Harfě, Okružní, Úzká*
- d) podle obecných názvů přírodních útvarů (13x)
 - *Blanická* – nedaleko řeka Blanice
 - *Březinská* – směřuje k lesu zvanému Březina
 - *K Borovičkám* – míří do údolí a protilehlé stráni s borovým porostem
 - *Růžová* – romantické zákoutí s bujným prostorem růží na zdi domu
 - *V Sadě* – vyskytoval se zde bývalý ovocný sad
 - *U Topolů* – pojmenování vzniklo podle stromořadí topolů, žádný se ale nedochoval
 - *Zahradní* – u okolních zahrad
- e) podle objektu, k němuž nebo kolem něhož tato ulice vedla (17x)
 - *K Vodárně* – stoupáme-li po této ulici, míváme vlevo starou vodárnu
 - *Ke Spravedlnosti* – vystupuje vzhůru k vrchu *Na Spravedlnosti*
 - *Na Tenise* – bývalé tenisové kurty
 - *Nádražní* – ulice vedoucí k vlakovému i autobusovému nádraží
 - *Obora* – soubor obytných domů

- *Radnická* – v okolí stará radnice
- *Sokolská* – končí v blízkosti hřiště pro organizaci Sokol
- *Školní* – v blízkosti základní školy
- *Tovární* – název vznikl od bývalé továrny na obuv sídlící v této ulici
- *U Mlýna* – dříve mlýn na tuhu a později klasický na mouku
- *Za Hřištěm* – název odvozen od sousedního sportovního areálu

f) podle osobního jména jednotlivce (59x)

- *A. Roškotové* – Anna Roškotová (1833–1967) – akademická malířka, vlašimská rodačka
- *B. Němcové* – Božena Němcová (1820–1862) – spisovatelka
- *Dvořákova* – Antonín Dvořák (1841–1904) – hudební skladatel
- *Erbenova* – Karel Jaromír Erben (1811–1870) – básník, sběratel lidové slovesnosti
- *Fibichova* – Zdeněk Fibich (1850–1900) – hudební skladatel
- *Foglarova* – Jaroslav Foglar (1907–1999) – spisovatel, skaut
- *Havlíčková* – Karel Havlíček Borovský (1821–1856) – spisovatel, politik
- *Heyrovského* – Jaroslav Heyrovský (1890–1967) – profesor UK, chemik, fyzik, Nobelova cena za chemii
- *Ivana Olbrachta* – Ivan Olbracht (1882–1952) – prozaik, publicista
- *Jana Masaryka* – Jan Masaryk (1886–1948) – syn prvního prezidenta T. G. Masaryka
- *Jana Očka* – Jan Očko z Vlašimi (1294–1380) – arcibiskup, kardinál
- *Jiráskova* – Alois Jirásek (1851–1930) – prozaik, dramatik
- *Jungmannova* – Josef Jungmann (1773–1847) – vedoucí osobnost NO
- *K. H. Máchy* – Karel Hynek Mácha (1810–1836) – představitel romantismu
- *Kollárova* – Jan Kollár (1793–1852) – básník a představitel klasicizmu
- *Komenského* – Jan Amos Komenský (1592–1670) – zakladatel moderní pedagogiky)
- *Nerudova* – Jan Neruda (1834–1891) – básník, novinář, fejetonista
- *Palackého* – František Palacký (1798–1876) – historik
- *Pláteníkova* – Jan Pláteník (1819–1894) – zakladatel Občanské záložny

- *Poděbradova* – Jiří z Poděbrad (1420–1471) – český král
 - *Seifertova* – Jaroslav Seifert (1901–1986) – básník, redaktor Rudého práva
 - *Škroupova* – František Škroup (1801–1862) – hudební skladatel, dirigent
 - *Tylova* – Josef Kajetán Tyl (1808–1856) – divadelník, dramatik, překladatel
 - *Vlasákova* – Antonín Norbert Vlasák (1812–1901) – historik, topograf
 - *Vrchlického* – Jaroslav Vrchlický (1853–1912) – představitel lumírovské poezie, dramatik, prozaik
- g) podle osobního jména skupiny lidí, podle vrstvy obyvatelstva či podle řemesla (2x)
- *Družstevní*
 - *Sportovní*
- h) podle historické události (4x)
- *28. října* – 1918 vznik samostatného Československa
 - *Československé armády* – armáda jako obrana Československa
 - *Lidická* – obec Lidice – 1942 vyvražděna a vypálena nacisty
 - *Třída Politických vězňů* – připomíná politické vězně z doby 50. a 60. let minulého století

4.4 Systémová hlediska třídění

Při detailním zkoumání plánu města Vlašim můžeme identifikovat určité vzory v pojmenování ulic. Klíčové ulice (tzv. hlavní tahy) jsou často nazvány podle obcí nebo místních názvů, kam směřují, jako například *Benešovská*, *Divišovská*. Ulice nesoucí jména významných osobností se vyskytují téměř všude, avšak jejich vyšší hustota je patrná v centru města a v okolí sídlišť. Zajímavé je, že takto pojmenované ulice tvoří „shluky“ (například u právě již zmiňovaných sídlišť v severní a jižní části města). V odborné literatuře se tyto shluky označují jako sémantická hnízda.⁵⁴

Co se týče pojmenování ulic Vlašimi, zaznamenáváme jasnou převahu názvů motivovaných osobním jménem celorepublikově význačné či regionálně významné osobnosti. Hojně jsou také zastoupeny názvy motivované nějakým objektem.

⁵⁴ SCHAFF, Adam. *Úvod do sémantiky*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 30

4.5 Jednotlivá období vývoje pojmenování ulic města Vlašim

V této části jsme se zaměřili na klíčové události, které měly vliv ve vývoji pojmenování, konkrétně na období po 1. světové válce, 2. světové válce a dále po roce 1960. Pracovali jsme pouze s ulicemi, které byly dohledatelné z dostupných podkladů. Bohužel materiálů pro druhou polovinu 20. století není mnoho, na základě toho se odvíjely i zpracované informace.

4.5.1 Léta po 1. světové válce ve Vlašimi

Změny místních názvů jsou nevyhnutelnou součástí každého významného historického období. Bylo tomu tak i ve Vlašimi v roce 1919, kdy na návrh řídícího učitele Bureše dostávají vlašimské ulice a náměstí vesměs nová jména (některé vžitá místní názvy však zůstaly zachovány). Uvedeme si přehled ulic, jejichž jména jsou dodnes v užívání:

- Na levém břehu Blanice: *Palackého náměstí*.
- Ulice podél řeky pod městem: *Radnická ulice*.
- Ulice podél státní silnice od domku čp. 71: *Benešovská ulice*.
- Ulice podél okresní silnice k Radošovicím: *Divišovská ulice*.
- Ulice z Divišovské ulice do polí: *Březinská ulice*.
- Spojovací ulička mezi ulicí Divišovskou a Palackého náměstí: *Růžová ulice*.
- Na pravém břehu řeky Blanice: *Neubauerovo nábřeží*.
- Velké náměstí změněno na *Žižkovo náměstí*.
- *Pavlovská ulice* a *Římovská* ponechány.
- Ulice K Chudobinci byla nazvána *Ratajská ulice*.
- Bývalá Kostelní ulice nebo podle vžitého názvu (Na Nové silnici) se přejmenovala: *Poděbradovou ulicí*.
- *Na Valech*, *Záloženská ulice* nebyly změněny.
- Ulice podle kondracké silnice – *Blanická ulice*.
- Ulice od hřbitova k potoku – *Sokolská ulice*.
- Bývalé Loretské ulici od školy až ke kašně bylo dáno jméno *Komenského ulice*.

- Z Komenského ulice vede bývalou trasou k Harfě a k potoku *Riegrova ulice*.
- Z Riegrovy ulice směrem východním má nová ulice jméno *Prokopova ulice*. Z ní se odbočí napravo přes státní silnici do Nádražní ulice ulicí Havlíčkovou.
- Nová ulice – ulice z Římovské napravo nad potokem – *Trocnovská ulice*.⁵⁵

Po válce Vlašim trpěla značným nedostatkem bytů. Řešením této situace bylo zřízení stavebního a bytového družstva. Toto družstvo ve 20. letech postavilo několik domků na pozemku zvaném *Na Tenise*. Tím vznikla ulice *Slepá*, která počíná u silnice do Kondrace za zahradou hotelu Na Knížecí a končí u pozemků velkostatku vedle malé stodoly a pily. Družstvo i vlašimská obec mínily zřídit novou ulici, aby tím nově vzniklá ulice *Na Tenise* byla spojena s ulicí vedoucí od nádraží. Obec předložila návrh na zřízení ulice, okresní správní komise tento návrh schválila. Majitel se odvolal k zemskému stavebnímu výboru, jenž zrušil usnesení obce. Jednáno bylo i s dalšími majiteli domů a zahrad v ulici Nádražní, avšak podmínky, které navrhovali, byly pro obec nepřijatelné.⁵⁶

Ve třicátých letech jsou pojmenovány nové ulice. V roce 1938 je nová ulice v jižní části města pojmenována *J. V. Sládka*. V únoru 1939 dostaly své jméno další ulice. Nové ulice u hospodářského družstva v Blanické čtvrti byly pojmenovány – *Kollárova*, *Dobrovského*, *U Vorliny*. Ve čtvrti Nad Zahradami získaly ulice jména – *K Vodárně*, *Třebízského*, *U Tržiště*, *Nerudova*. Ulice nad továrnou firmy Šmaha je pojmenována *Luční*. Ulice u městského chudobince dostává jméno *U Staré cihelny* a ulice ústící do ulice Římovské nese název ulice *Mistra Aloise Jiráska*.⁵⁷

Dělnická a Blanická čtvrť byla souhrnně pojmenována *Na Žižkově*. Ulice v této části města nesly následující názvy: ulice *M. R. Štefánika*, ulice *Bedřicha Smetany*, ulice *Aloise Jiráska*. Ulice procházející středem uvedených ulic byla pojmenována *Plukovníka Ševce*. Ulice souběžná s ulicí Čechtickou nesla jména *Svatopluka Čecha*. Ulice vedoucí středem lokality od severu k jihu získala jméno *Karla Hynka Máchy*, V místě, kde se stýkaly ulice Smetanova, Čechova a Máchova, vzniklo *Havlíčkovo náměstí*. Ulice Kondracká byla přejmenována na *Blanickou třídu*. Ulice jdoucí středem k Blanické čtvrti

⁵⁵ MÚ Vlašim, *Pamětní kniha města Vlašimi III.*, s. 46

⁵⁶ MÚ Vlašim, *Pamětní kniha města Vlašimi III.*, s. 106

⁵⁷ SokA Benešov, AM Vlašim, *Zápisy o schůzích městské rady*, č. k 100, s. 170

nesla nově název *28. října*. U *Topolů* nesla název ulice na východní straně. Za sokolským hřištěm vznikly ulice – *Ruská, Francouzská, Italská, Jugoslávská a Rumuská*.⁵⁸

Uvedený výčet ulic není zajímavý jen pro obyvatele v této oblasti dnes žijící, ale svědčí o mohutném růstu města ve třicátých letech. Znamenalo to jistě i změnu v dosud klidném chodu městečka.

4.5.2 Období 1939–1945

Pro toto období jako pramen sloužily dopisy zastupitelstva psané panu starostovi a také Kronika města Vlašim. V těchto letech bylo zavedeno dvojjazyčné označování silnic. Dne 24. června 1939 říšský protektor pro Čechy a Moravu nařídil, aby veškeré tabulky, označující jména ulic a silnic, sloužících silničního provozu, byly vyhotoveny v německé a české řeči.

- Komenský Strasse – Komenského třída
- Palacký Platz – Palackého náměstí
- Poděbrad Gasse – Poděbradova ulice

O půl roku později, přesně 14. února 1940 píše okresní hejtman dopis starostovi obce. Dovolují si citovat: „Žádám pana starostu obce, aby zcela určitě do 10 dnů zaslal zdejšímu úřadu seznam všech ulic a náměstí tamní obce, který by obsahoval následující data:

- a) pojmenování dnešní / v řeči německé i české,
- b) pojmenování dřívější / za býv. Rakouska,
- c) případný zamýšlený název do budoucna,
- d) krátké odůvodnění pro zamýšlené pojmenování.

Stanovená lhůta k předložení žádaného seznamu, budiž za všech okolností pod osobní zodpovědností pana starosty dodržma.“⁵⁹

Dne 6. března starosta obce oznámil zdejšímu úřadu města jména náměstí a ulic ve městě Vlašimi. „Označení musí být na tabulkách uvedena napřed v jazyce německém

⁵⁸ PREISLEROVÁ, Ivana a ZÁBRANSKÝ, Lubomír. *Vlašim nejen ve 20. století*. Vlašim, 2010, s. 120

⁵⁹ PRAMENY, SokA Benešov, Okresní úřad Vlašim, č. 45/01r.

a pak českém, při čemž se výslovně podotýká, že německá označení musí býti psána kurrentem, česká označení pak latinkou.“⁶⁰

V seznamu předkládám celý soupis ulic podle německého abecedního pořádku a k tomu jejich české označení.

Adlerhorst – U Vorliny

Alešgasse – Alešova

Am Arm – Na Rámě

Am Bach – Na potoce

Am Markplatz – U Tržiště

Am Tennisplatz – Na tenise

Am Wall – Na Valech

An der langen Säge – Na Harfě

An der Mühle – U mlýna

An der Ziegelhütte – U staré cihelny

Beneschauer Strasse – Benešovská

Birkengasse – Březinská

Blaniker Strasse – Blanická třída

Božena Němcová-Gasse – Boženy Němcové ul.

Brožikgasse – Brožikova

Budovecgasse - Budovcova

Čelakovskýgasse – Čelakovského ulice

Divischauer Strasse – Divišovská

Dobrowskýgasse – Dobrovského

Enge Gasse – Úzká

⁶⁰ PRAMENY, SokA Benešov, Okresní úřad Vlašim, č. 46/02r.

Fabrikstrasse - Tovární

Friedrich Smetana-Gasse – Bedřicha Smetany ul.

Gartengasse - Zahradní

Hálekgasse - Hálkova

Havlíčekgasse – Havlíčkova

Havlíčekplatz – Havlíčkovo náměstí

Heydukasse – Heydukova

Husplatz – Husovo náměstí

Hynaisgasse – Hynaisova

Italienische Gasse – Italská

Jirásekgasse – Jiráskova

Junhmannngasse - Jungmannova

Karlsasse – Karlova

Karolina Světlá-Gasse – Karoliny Světlé ul.

Klicperagasse – Klicperova

Kollargasse - Kollarova

Komeniusgasse – Komenského

Luschitzer Gasse – Lužická

Mánesgasse – Mánesova

Masarykplatz – Masarykovo náměstí

Nerudagasse – Nerudova

Neubauer-Ufer – Neubaerovo nábřeží

Pláteníkgasse – Pláteníkova

Podiebradgasse - Poděbradova

Prokopgasse – Prokopova

Rašingasse - Rašínova
Rathausgasse – Radnická
Riebergasse - Riegrova
Rimowitzer Gasse - Římovská
Rosengasse – Růžová
Rumänische Gasse – Rumunská
Sokolgasse – Sokolská
Šafaříkgasse – Šafaříkova
Trotznauer Gasse – Trocnovská
Unter den Pappeln – U topolů
Vrchlickýgasse – Vrchlického
Zum Tiergarten – K Oboře
Zum Wasserturm – K vodárně
Zur Gerechtigkeit – Na spravedlnosti
Žižkaplatz – Žižkovo náměstí

Z 60 nových názvů je 58 přesných či volnějších překladů do českého jazyka (*Rosengasse – Růžová ulice*⁶¹). Zbývající dvě pojmenování mají mezi sebou pouze věcnou souvislost v doslovném překladu.

An der langen Säge – Na Harfě: v doslovném překladu *Na dlouhé pile*; v sousedství zde bývala pila, kterou vlastnil Antonín Kopecký⁶²,

Adlerhorst – U Vorliny: v doslovném překladu *Orlí hnízdo*; je uváděna pověst o zastřelení orla v této lokalitě.⁶³

⁶¹ SIEBENSCHN, Hugo. *Česko-německý slovník*. Praha, 1998, s. 232 (slovník byl použit pro všechny názvy)

⁶² HOSTEK, Jiří; MOUDRÝ, Josef a POVOLNÝ, Miloš. *Vlašimský uličník: průvodce po názvech ulic a veřejných prostranstvích*. Vlašim, 2018, s. 75

⁶³ HOSTEK, Jiří; MOUDRÝ, Josef a POVOLNÝ, Miloš. *Vlašimský uličník: průvodce po názvech ulic a veřejných prostranstvích*. Vlašim, 2018, s. 88

Zajímavý je výklad ulice *Am Arm – Na Rámě*, může být vykládána dvojitým způsobem, a to z německého slova „räumen“ v překladu uklízet nebo ramovat, jelikož se na tomto místě na jaře čistily louky nebo zahrady. Pravděpodobnější výklad ale směřuje k soukeníkům, kteří v této oblasti napínali sukno na rámy a tak ho sušili. Druhé tvrzení je rovněž doloženo ve zdroji⁶⁴. Z toho vyplývá, že rámy k sušení sukna v této lokalitě byly motivací pro název ulice.

V německých kompozitních názvech se vyskytují dvě varianty pro vyjádření slova ulice. Varianty *Straße a Gasse*. Pro úplnost výkladu se obrátíme na německý univerzální slovník Duden (1996), jenž poskytuje následující informace o významu těchto dvou slov:

die Gasse – „schmale Straße zwischen zewi Reihen von Häusern“⁶⁵ (v překladu úzká ulice mezi dvěma řadami domů),

die Straße – „befestiger Verkehrsweg für Fahrzeuge und Fußgänger“⁶⁶ (v překladu zpevněná dopravní cesta pro vozidla a pěší).

Rozdíl v obsahu obou označení je zřetelný. Lze předpokládat, že při pojmenovávání ulic byl tento rozdíl zohledněn, přičemž Gassen označovaly užší a pravděpodobně nezpevněné cesty ve srovnání se Straßen. Postupem času se však tento rozdíl vytratil, jelikož došlo k postupné výstavbě nových silnic.

18. března 1940 se městské zastupitelstvo ve Vlašimi usneslo přejmenovat podle přípisu tamního úřadu tyto ulice:

Staré názvy:

- *Francouzská ulice*
- *Ulice 28. října*
- *Ulice plukovníka Švece*

Nové názvy:

- *Ulice Josefa Kajetána Tyla*

⁶⁴ HOSTEK, Jiří; MOUDRÝ, Josef a POVOLNÝ, Miloš. *Vlašimský uličník: průvodce po názvech ulic a veřejných prostranstvích*. Vlašim, 2018, s. 53

⁶⁵ DUDEN. *Deutsches Universalwörterbuch A-Z*. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich 1996, s. 561

⁶⁶ DUDEN. *Deutsches Universalwörterbuch A-Z*. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich 1996, s. 561

- *Čelakovského ulice*
- *Jungmannova ulice*

Nové názvy zde byly motivovány významnými osobnostmi, konkrétně těmi, které figurovaly v době Národního obrození. Staré názvy naopak odkazují na období první republiky. (*Ulice 28. října* – vznik samostatného Československa, *Ulice plukovníka Švece* – inspirováno divadelní hrou z roku 1928). *Francouzská ulice*, na rozdíl od zbývajících dvou názvů, které souvisejí se světovými válkami, nemá jednoznačné vysvětlení. Můžeme se pouze domnívat (neboť tuto domněnku nelze doložit), že slovo francouzská odkazuje na vojenské jednotky, které mohly být přítomny v regionu během světových válek.

Roku 1945 místní národní výbor schválil pojmenování ulic, které dosud neměly jméno a byly označeny jen číslem a rovněž schválil přejmenování některých ulic.

Nově byly pojmenovány tyto ulice:

Ulice č. 38 – *K Továrně* – tento název mohl plnit funkci deskriptivní, jelikož ulice mohla odkazovat na přítomnost továrny v dané oblasti

č. 39 – *Máchova* – expresivní funkce, dala by se použít i komunikativní

č. 41 – *M. R. Štefánika* – ulice nesla funkci ideologizující, jelikož Štefánik byl významná osobnost při založení Československa

č. 58 – *B. Smetany* – komunikativní funkce, usnadňuje orientaci

č. 62 – *Jugoslávská* – funkce asociační, jelikož vyvolává asociace s konkrétní zemí a jejími událostmi

č. 63 – *Antonína Navrátila* – rodák z Vlašimi, bojovník za naši svobodu, který byl popraven v Drážďanech, má ideologizující funkci, jelikož ctí a připomíná jeho oběť

Přejmenovány byly tyto ulice:

pozn.: vlevo původní název ulice – vpravo její nové označení

Čechtická – *Lidická*, název byl ustálen dodnes, nesoucí funkci asociační

Elišky Krásnohorské – *Sokolská*, funkce deskriptivní

Zahradní – Ruská, název zanikl (dnes *Zahradní*), funkce ideologizující

Čelakovského – 28. října, funkce komunikativní / sociálně klasifikující

Jungmannova – Francouzská, (dnes *Jungmannova*), funkce ideologizující

Italská – Československých legií, (dnes *Stanislava Kostky Neumanna*), funkce asociační

Francouzská – Generála Chalupy, nesla funkci ideologizující

Co se týče padesátých let, žádné informace ohledně změny názvů ulic nebyly dohledány. Jediné, co můžeme potvrdit, že po 2. světové válce a odsunu německého obyvatelstva byly ulice přejmenovány do českého jazyka.

4.5.3 Období 1960–1980

Výstavba ve městě v osmdesátých letech byla rozsáhlá hlavně v centru města, kdy rodinné domy musely ustoupit moderní panelové výstavbě. Tyto změny neměly však zásadní vliv na změnu názvů ulic. Sledované období je obtížnější zrekonstruovat, jelikož písemné prameny chybí nebo jsou velmi nepřehledné.

Ústním svědectvím osob, které ve Vlašimi žili v daném období, nám byla sdělena pouze informace, že město se vyhnulo rozsáhlým změnám názvů ulic motivovaným ideologií té doby. Ve městě se nacházela pouze ulice se jménem *Gottwaldova*, která nyní nese název *Severní*. Název Severní byl později odvozen od místa, kde se ulice nachází, tedy v severní části města. Tato domněnka o Gottwaldově ulici není nijak písemně doložena, pouze řečena ústně od pamětníků.

5 Závěr

Cílem bakalářské práce byla analýza aktuálního uličního názvosloví ve středočeském městě Vlašim. Pozornost byla také věnována historickému vývoji jednotlivých uličních jmen a jejich významnosti v kontextu místní kultury a tradic.

Teoretická část se zabývala onomastikou, jejím dělením a stručně její historií. Dále se onomastika členila na jednotlivé subdisciplíny, které byly vysvětleny podrobněji. Po objasnění pojmu toponomastika byla podkapitola věnována i pomístním jménům, jelikož některá pomístní jména mohou být zdrojem pojmenování místních, proto bylo vhodné téma zmínit. Zabývali jsme se podskupinami toponym, zejména oikonymy, anoikonymy a v neposlední řadě urbanonymií. Úplný závěr jsme věnovali městu Vlašim a nejznámějším ulicím, které prošly změnou názvosloví v 19. a 20. století. Prostor byl věnován také náměstím, jelikož jsou rovněž součástí vývoje pojmenování.

V praktické části jsme se zabývali současnými názvy ulic. Dále byla zpracována historie samotného města Vlašim v průběhu 20. století, kde proběhly změny ohledně pojmenování ulic. V rámci výzkumu jsme nejprve zamířili do Muzea Podblanicka ve Vlašimi. Z důvodu nedostatku historických materiálů v muzeu byla místním historikem doporučena i návštěva Státního archivu města Benešov, kde bylo možné dohledat další užitečné zdroje – archivní dopisy, mapy a dokumenty týkající se zasedání města Vlašim. Podstatným zdrojem pro účely práce byla také Kronika města Vlašim.

Výzkum ukázal, že ulice hojně vznikaly po válce, hlavně tedy ve 30. letech, což svědčí o mohutném růstu města v tomto období. Zajímavá změna názvosloví proběhla během druhé světové války, což souviselo s německou okupací České republiky. Veškeré názvy musely mít dvojitý označení, a to jak české, tak i německé. Tento seznam je v práci uveden v abecedním pořádku. Zdroje z poválečného období nespécifikují, kdy přesně se ustálilo pouze české názvosloví. Vzhledem k nedostatku existujících pramenů a map z druhé poloviny 20. století jsme se tomuto období věnovali méně. Pouze z ústního svědectví osob jsme se dozvěděli, že zde existovala ulice se jménem *Gottwaldova*, která souvisela s politickou ideologií té doby.

Část práce se soustředila na slovotvornou klasifikaci vlastních jmen, kde se prokázalo, že substantiva v genitivu představují nejpočetnější skupinu. Tento fakt podporuje motivace za jejich pojmenování. Adjektiva jsou také nedílnou součástí

uličního názvosloví. Můžeme se shodnout na tom, že přivlastňovací přídavná jména tvoří rozsáhlou část místních jmen.

Dále byl proveden rozbor jednotlivých ulic podle motivace pojmenování. Bylo zjištěno, že jsou hojně zastoupeny názvy motivované osobním jménem celorepublikově známé osobnosti. Nebylo to ovšem žádným překvapením, jelikož toto zastoupení má převahu ve většině měst. Můžeme si povšimnout větší převahy také u ulic pojmenovaných podle objektu, k němuž nebo kolem něhož tato ulice vedla. Osobně souhlasíme s těmi, kteří preferují orientační názvy (*K Vodárně, Nádražní, Školní*), neboť název *Hrubínova* či *Palackého* si neodvodíme podle polohy.

Výzkum by se dal vzhledem k počtu získaných dat vyhodnotit za úspěšný, neboť naplnil očekávané cíle bakalářské práce a důvěryhodně pomohl zmapovat historii a současnost vybrané lokality.

6 Seznam příloh

Příloha č. 1 – Ulice ve čtvrti u nádraží

Příloha č. 2 – Návrh na pojmenování ulic v Blanické čtvrti

Příloha č. 3 – Blanická ulice, minulost a současnost

Příloha č. 4 – Komenského ulice, minulost (rok 1905 a 1972) a současnost

7 Seznam použitých zdrojů

7.1 Literatura

DAVID, Jaroslav a Přemysl MÁCHA. *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7491-425-6.

DAVID, Jaroslav. *Smrdiv, Brežněves a Rychlonožkova ulice: kapitoly z moderní české toponymie : místní jména, uliční názvy, literární toponyma*. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1913-4.

DUDEN. *Deutsches Universalwörterbuch A-Z*. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich 1996. ISBN 978-3-411-05507-4.

HARVALÍK, Milan. *Komunikační varianty vlastních jmen a jejich místo v onomastické gramatice češtiny*. Praha, 2006.

HARVALÍK, Milan. *Synchronní a diachronní aspekty české onymie*. Praha: Academia, 2004, ISBN 80-200-1253-2.

HOSTEK, Jiří; MOUDRÝ, Josef a POVOLNÝ, Miloš. *Vlašimský uličník: průvodce po názvech ulic a veřejných prostranstvích*. Vlašim: Město Vlašim, 2018. ISBN 978-80-907284-1-7.

MUSIL, Jiří. *Sociologie soudobého města*. Sociologická knižnice. Praha: Svoboda, 1967.

MOUDRÝ, Josef. *Zmizelá Vlašim: město v proměnách času*. Vydání druhé. Vlašim: Město Vlašim, 2016. ISBN 978-80-260-9595-8.

MOUDRÝ, Josef a SVOBODA, Jan. *Vlašim nejen na starých pohlednicích*. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-671-9.

MÚ Vlašim, *Pamětní kniha města Vlašimi III*.

OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. *Acta onomastica 38*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 1995.

OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. *Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0554-4.

OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L.: *Soupis pomístních jmen z území Čech a Slovník pomístních jmen v Čechách*. In: *Čeština doma a ve světě*. FF UK v Praze 1995.

PEŠOUT, Pavel. *Vlašim - srdce Podblanicka*. Vlašim: Český svaz ochránců přírody, základní organizace, 2000. ISBN 80-86327-05-1.

PLESKALOVÁ, Jana. *Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku*. Jinočany: H & H, 1992.

PREISLEROVÁ, Ivana a ZÁBRANSKÝ, Lubomír. *Vlašim nejen ve 20. století*. Vlašim: Město Vlašim, 2010. ISBN 978-80-254-8471-5.

SIEBENSCHNEIN, Hugo. *Česko-německý slovník*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-04-25736-4.

SCHAFF, Adam. *Úvod do sémantiky*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963.

SokA Benešov, AM Vlašim, *Zápisy o schůzích městské rady*, č. k. 100

SokA Benešov, *Kronika města Vlašim*

SokA Benešov, *Prameny města Vlašim*

ŠMILAUER, Vladimír. *Úvod do toponomastiky* (nauky o vlastních jménech zeměpisných): vysokoškolská příručka. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966.

ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2027-X.

ŠRÁMEK, R. *Anoikonymické objekty a jejich pojmenování*. In Majtán, M. (ed.), IX. slovenská onomastická konferencia, 1987. ISBN 978-80-7577-065-3.

7.2 Internetové zdroje

DAVID, Jaroslav. (2017): URBANONYMUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online].

Dostupné z: [URBANONYMUM | Nový encyklopedický slovník češtiny \(czechency.org\)](http://urbanonymum.cz)

KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana, 2016. Nový encyklopedický slovník češtiny. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník>.

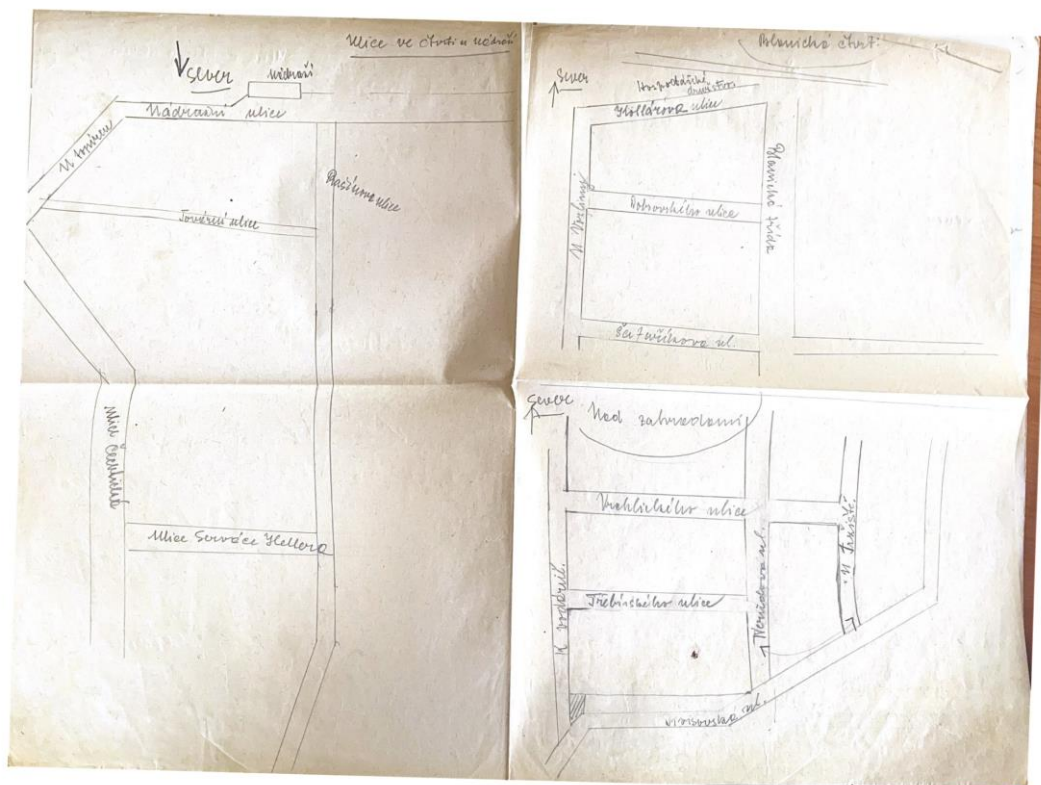
KNAPPOVÁ, Miloslava (2017): ONYMICKÁ FUNKCE, CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [online], Dostupné z: [ONYMICKÁ FUNKCE | Nový encyklopedický slovník češtiny \(czechency.org\)](#)

PLESKALOVÁ, Jana, 2017b. Živé vlastní jméno. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. [cit. 2019-29-03]. Dostupné z: [ŽIVÉ VLASTNÍ JMÉNO | Nový encyklopedický slovník češtiny \(czechency.org\)](#)

SokA Benešov, Státní oblastní archiv v Praze (soapraha.cz), [online], Dostupné z: [Státní oblastní archiv v Praze \(soapraha.cz\)](#)

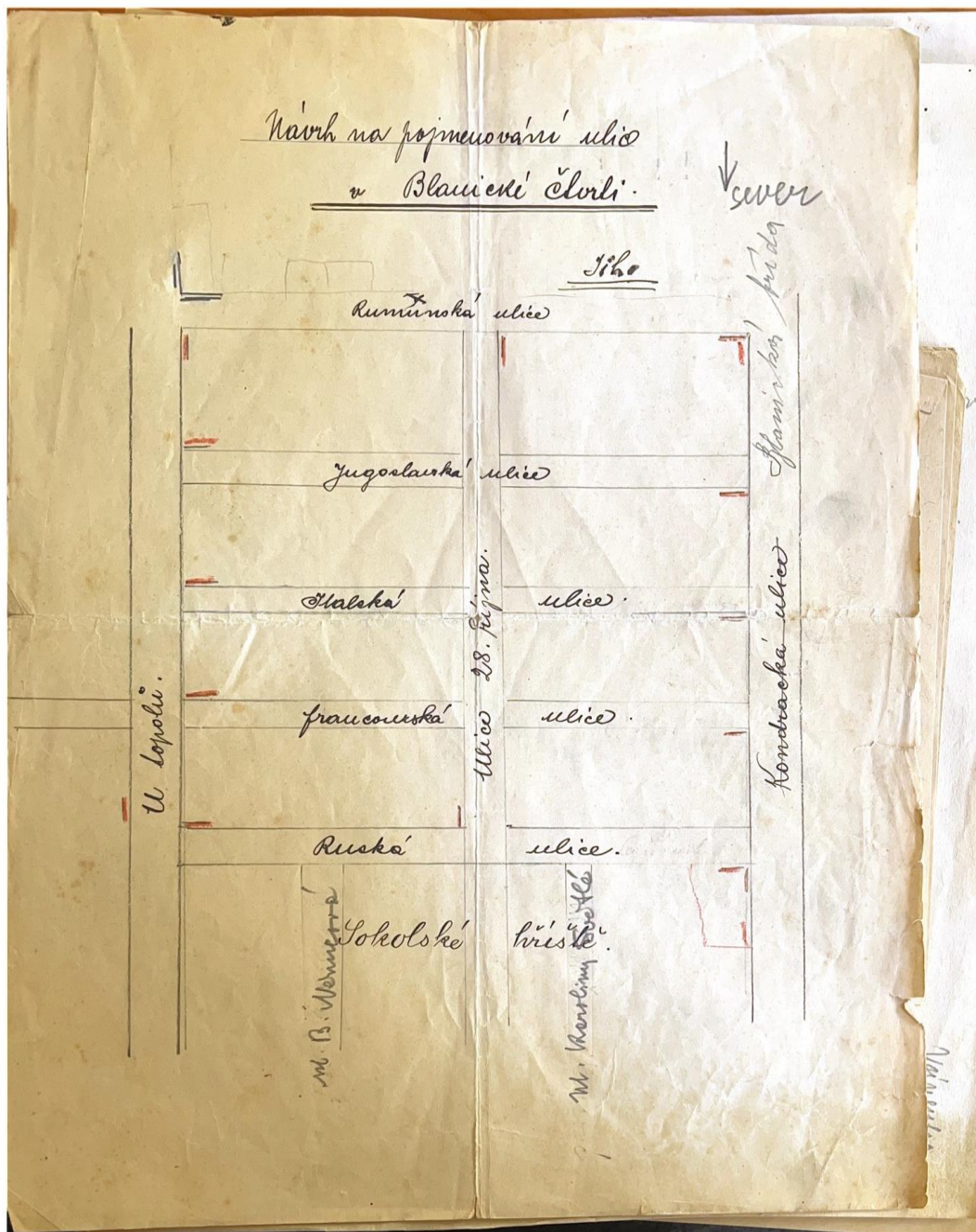
8 Přílohy

Příloha č. 1 – Ulice ve čtvrti u nádraží

Zdroj: Státní okresní archiv Benešov

Příloha č. 2 – Návrh na pojmenování ulic v Blanické čtvrti

Zdroj: Státní okresní archiv Benešov

Příloha č. 3 – Blanická ulice, minulost a současnost

Křižovatka ulice Divišovské a Benešovské před demolicí domů. Na levé straně bývala Prokopova hospoda, zbourána v roce 1983.

Zdroj: MOUDRÝ, Josef. Zmizelá Vlašim: město v proměnách času. Vlašim, 2016, s. 56

Zdroj: vlastní

Příloha č. 4 – Komenského ulice, minulost (rok 1905 a 1972) a současnost

Zdroj: MOUDRÝ, Josef. Zmizelá Vlašim: město v proměnách času. Vlašim, 2016, s. 140 a 146

Zdroj: vlastní